

Radovan Grgeč

LAIKAT DANAS

Koncilskom obnovom snažno su zahvaćeni problemi koji se tiču uloge kršćanskih laika (svjetovnjaka) u suvremenom svijetu. To dolazi osobito do izražaja u konstituciji »Gaudium et spes« i u dekretu »Apostolicam actuositatem«, pa i u ostalim koncilskim dokumentima. I kod nas se o tom mnogo raspravljalo i pisalo. Tako je npr. HKD sv. Ćirila i Metoda nedavno objavilo knjigu Ž. Bezića »Tko je apostol?«, u kojoj su sistematski obrađena pitanja u vezi s laičkim apostolatom, a revija »Marulić« uvrstila je u svoj 3. i 4. br. za 1972. priloge S. Zaninovića koji se odnose i na neka konkretna pitanja s toga područja kod nas. Prijašnjih godina rasprave o toj temi bile su još brojnije i življe.

Pod riječju »laik«, koja se nekima baš ne sviđa osobito, nekad smo obično razumijevali obrazovanije i aktivnije vjernike koji nisu bili ni svećenici ni redovnici, a sudjelovali su u radu raznih organizacija Katoličke akcije. Uloga ostalih, »običnih« i »neaktivnih« vjernika bila je manje-više u pasivnom slušanju hijerarhije i izvršavanju određenih propisa. Na razne načine isticala se razlika između hijerarhije (pape, biskupa i svećenika) s jedne i ostalih vjernika s druge strane. Drugi vatikanski koncil posebno je u svojim dokumentima istaknuo značenje apostolata kršćanskih laika kao aktivnih, ravnopravnih i samostalnih članova Crkve, tj. Božjega naroda u tom poslu.

Možemo reći da je Drugi vatikanski koncil zaista revalorizirao značenje i ulogu (u Crkvi i u svijetu) kršćanskih laika, koji treba da na području svojih posebnih djelatnosti daju primjer pravoga kršćanskog života i da preuzmu odgovornost za uspostavljanje vremenitoga reda prema evanđeoskim načelima ljubavi i pravde. Ipak se katkad ne možemo oteti dojmu da su neki sudovi o nekadašnjem položaju laikata i o organizacijama Katoličke akcije pretjerano strogi. Iako smo danas, poslije Koncila, bar u teoretskom pogledu, u tom mnogo napredovali, znamo da je ravnopravnost između klera i laikata, o kojoj se sada toliko govori i piše, nekad u pojedinim slučajevima bila u praksi bolje provedena, i kod

nas i u drugim zemljama. Mnogi istaknuti predstavnici laičkoga apostolata dali su primjer snažne osobnosti i duhovnosti te su za biskupe i svećenike značili možda i više nego današnji laici. Radeći nesebično za Boga, Crkvu i za svoju domovinu, ne očekujući i ne primajući za svoju požrtvornost i uloženi trud često nikakve plaće ni nagrade, predstavljali su u svojim specifičnim djelatnostima katkad i velik autoritet te su bili pravi i ravnopravni prijatelji i suradnici episkopata i klera u najrazličitijim djelatnostima apostolata.

Naravno da je bilo i mnogo loših primjera. Većina laika smatrala se maloljetnicima i masom kojoj je glavna dužnost slušati hijerarhiju. Među laicima bilo je i tada prilično mnogo primjera sebičnosti i nerazumijevanja za potrebe čovjeka, ambicioznosti i ograničenosti, kao, uostalom, u svim ljudskim djelatnostima u svim vremenima. Bilo je i klubaških i »lokalpatriotskih« borbi, licemjerja, klerikalizma, »mandarinstva«, trijumfalizma, politikanstva, praznoga verbalizma i retorike — itd. No zar i danas nema sličnih pojava?

Na duboko ukorijenjene paternalističke stavove u praktičnom pogledu nailazimo i danas i kod onih koji inače riječima proklamiraju koncilska načela o samosvojnosti, o punoljetnosti i o ravnopravnosti laika u Crkvi. Područje laičkoga apostolata nije se mnogo proširilo iako bi ono trebalo da obuhvati i neke oblike rada koji su se dosad smatrali isključivom domenom pastoralna, tj. svećeničkoga apostolata u užem smislu riječi. Udio laika u evangelizaciji i katehizaciji suvremenika još je uvijek prilično malen. Položaj i uloga žene u laičkom apostolatu nisu se znatno promijenili. Ta paradoksalna situacija, koja znatnim dijelom ima svoje ishodište u dihotomiji između riječi i djela, između teorije i prakse, povezana je s općom situacijom u Crkvi i svijetu koju karakterizira kriza vjere i duhovnosti u sekulariziranom ljudskom društvu, raspadanje patrijarhalne obitelji i ruralne civilizacije te strelovite promjene u razvoju tehnike, socijalnih struktura i tradicionalnih profesija.

Ne ulazimo u to da li je kriza vjere i duhovnosti, koja se kao odraz opće situacije očituje jednako u redovima klera, kao i u redovima laikata, neugodnija za ona zvanja koja su se konvencionalno smatrala duhovnim zvanjima ili, kao i svaka kriza, znači prilog sveopćem rastu i razvoju. Međutim, moramo konstatirati da se ta kriza ne manifestira samo u borbi protiv zastarjelih i preživjelih struktura, protiv fiksiranih dogmatskih okvira, protiv nekadašnjih apologetskih modela itd., nego i u relativizaciji identiteta vjere i sveukupnog zbivanja u razvoju Crkve, u gubljenju kontinuiteta vjernosti određenim idealima i normama koje su se nekad smatrale tipičnima za kršćanski *Weltanschauung* i za kršćansku duhovnost.

Nije to samo borba protiv ideologije i alijenacije, nego i pokušaj da se jedna drukčija ljestvica vrednota, u kojoj se svakako na prvom mjestu ne nalaze žrtva, molitva, kontemplacija, mistika (što se nekada smatralo veoma karakterističnim za duhovnost kršćanina), »pomiri« sa suvremenim mentalitetom i senzibilitetom. U novoj ljestvici vrednota veoma visoko figurira afirmacija vlastite ličnosti, borba za autentičnost, životni standard

itd. (naravno, to se, bar teoretski, odnosi isto tako na afirmaciju osobnosti i podizanje standarda sviju marginaliziranih i diskriminiranih). S toga stanovišta (koje ne treba uvijek biti u skladu s paradoksom i unutarnjom logikom Govora na gori) i u tom svjetlu, ono što smo nekada možda smatrali ohološću, ambicioznošću i taštinom ili poniznošću, blagošću i duhovnim siromaštvom, nema isto značenje i vrijednost i danas. Svijest o vlastitom dostojanstvu i autonomnosti veoma je jako izražena i među klericima i među laicima. Ako je ona uz to i kontaminirana snobističkim i verbalističkim primjesama, slika suvremene situacije prestaje da bude onako »trijumfalistička« i optimistička kakvom je katkada nastoje prikazati neki pobornici sekularizacije na svim nivoima.

Međutim, gotovo svi se slažemo s time da je ono što je o položaju i ulozi katoličkih laika u suvremenom svijetu rečeno u koncilskim dokumentima dobro, potrebno i kršćanski opravdano. Prema tome, valja te dokumente proučavati, tumačiti, komentirati i, prvenstveno, nastojati da se njihova načela i smjernice provedu u život.

Laici su članovi Božjega naroda koji ne pripadaju crkvenoj hijerarhiji i koji svoje poslanje krštenika ostvaruju živeći u svijetu. Oni su po krštenju pozvani na svjedočenje i naviještanje kršćanske vjere svim ljudima. Živeći u svijetu, oni sa svim ljudima dobre volje sudjeluju u njegovoj izgradnji, tj. na ostvarenju i dovršenju Božjega stvaralačkog plana.

Apostolat laika ne sastoji se samo u ispunjavanju zadataka koje im je povjerila hijerarhija nego osobito u tome da, kako već rekosmo, na području svojih posebnih djelatnosti daju primjer pravoga kršćanskoga života i odgovornosti za uspostavljanje vremenitoga reda u skladu s principima ljubavi i pravde. Na tom području laici su, možemo reći, pozvaniji na akciju od klera, kojemu je u prvom redu povjereno naviještanje Riječi Božje i dijeljenje sakramenata. Oni bi tu po pravilu trebali imati veću kompetenciju od biskupa i svećenika, kao što ovi na svom području i u svojim pretežno religioznim kompetencijama predstavljaju neosporan autoritet za sve vjernike.

Duhovnost laika ima svoje specifične karakteristike. Božji narod, koji živi u svijetu, posvećuje taj svijet i radom svojih ruku i znojem svojega čela, hvaleći i slaveći Boga ne samo u crkvama, sakristijama i samostanima, nego i u raznim svjetovnim djelatnostima. Laicima je obično potpuno nepristupačan i stran ideal samostanske i bestjelesne pobožnosti koji su im često stavljali pred oči kao najbolji uzor nasljedovanja. O tom je na Koncilu posebno govorio kardinal Léger. Danas se ideal laičke duhovnosti udaljuje od filozofije bijega iz svijeta i od »monaške« pobožnosti. Možda se katkad čak i previše podcjenjuje važnost eksplicitne osobne i izvanliturgijske molitve i kontemplacije u usporedbi s kolektivnom službeno-liturgijskom molitvom i individualnim aktivizmom kao vrhovnim kriterijem vrijednosti.

Ovdje valja primijetiti da danas u svijetu ima mnogo kršćana kojima iz ovoga ili onoga razloga nije moguće da se aktivno angažiraju svojom javnom i službeno priznatom djelatnošću u izgradnji svijeta i u radu za opće dobro u staleškim i širim zajednicama. Takvima će najzgodniji oblik apostolskoga djelovanja biti osobni rad na izgradnji samoga sebe i sebi najbližih, žrtva i patnja, molitva i kontemplacija. Uostalom, za kršćane, kojima je životni program dao Krist u svom Govoru na gori, molitva i patnja nisu nikakav »pasivni« oblik apostolskog djelovanja i posvećivanja svijeta.

Prema koncilskim dokumentima osnovni oblik laičkoga apostolata jest apostolat u obitelji, u kojoj kršćanska načela treba da prožmu čitavo ustrojstvo života. U toj sredini muž i žena nalaze svoje poslanje u tome da budu jedno za drugo, kao i za svoju djecu svjedoci Kristove ljubavi. Na taj način evanđeoska poruka postaje pristupačna svima koji dolaze u dodir s tom obitelji. Kršćanska duhovnost bračnih drugova izgrađuje se baš u tom međusobnom odnosu, kao i u odnosu prema vlastitoj djeci i prema svima koje njihova obitelj susreće u svagdašnjem životu. U vrijeme krize tradicionalnoga morala i autoriteta izgradnja kršćanske duhovnosti žene i muža i djece od sudbonosne je važnosti za čovječnost naše civilizacije.

Dakako, apostolat laika ne odnosi se samo na bračni i obiteljski život. On isto tako obuhvaća neoženjene muškarce i neudate žene, kao i sve dobi ljudskoga života od mladosti do starosti. On obuhvaća i najraznovrsnije oblike i područja u okviru djelovanja određenih organizacija, kao i izvan njih (socijalni, staleški, kulturni, liturgijski, ekumenski, misionarski, župni apostolat itd.). Ukratko, apostolat primjera i riječi odnosi se na sve aktivnosti i zvanja, na sva područja javnoga i privatnoga života (politika i ekonomija, intelektualni i manualni rad, znanost i umjetnost, sport i razonoda itd.). Kršćanin, bez obzira na svoju dob, spol, zanimanje ili društveni položaj, živeći svaki dan na svom radnom mjestu, u svojoj obitelji i svom narodu prema načelima Kristova Evanđelja, najbolji je apostol i svjetionik Kristove istine. Svjedočanstvom života on tu istinu više pokazuje nego dokazuje. Aktivno surađujući u izgradnji boljega i savršenijega svijeta, on posvećuje društvo u kojemu živi. Na primjer, stolar koji savjesno i dobro izrađuje kućni namještaj može već time posvećivati svijet i sebe kao npr. i neki redovnik koji u svojem samostanu moli za obraćenje grešnika.

Kršćanski laik, koji riječju i primjerom propovijeda Krista svojim suputnicima i supatnicima, imao je i ima svoje značajno mjesto u Crkvi u svim situacijama i povijesnim razdobljima. Živio on u ne znam kojem društvenom uređenju, on ne može a da svojim djelima i životom na ovaj ili na onaj način ne pokaže Onoga koji se objavio, utjelovio i osnovao Crkvu.

Prema tome, »apostolat laika, koji proizlazi, kako to piše u uvodu koncilskom dekretu »Apostolicam Actuositatem«, već iz samog njihova kršćanskog poziva, ne smije u Crkvi nikada izostati. Naše vrijeme ne

zahtijeva manju revnost laika, štoviše, današnje prilike zahtijevaju da apostolat laika bude intenzivniji i sveobuhvatniji. Zbog sve većeg broja ljudi na zemlji, napretka znanosti i tehnike i sve veće međuljudske povezanosti, ne samo da se u nedogled proširilo područje laičkog apostolata, nego su zbog toga iskrsnula i nova pitanja...« S tim novim problemima i sa sve većim potrebama na području laičkoga apostolata susrećemo se i sukobljujemo i mi svaki dan u našoj domovini. U njihovu rješavanju i prevladavanju treba da se angažiraju, ravnopravno i bratski surađujući, i kler i laikat.